

Sp. 9. Tillaga til þingsályktunar [9. mál]

um samningu afdráttarlausari lagaákvæða er banni opinberum starfsmönnum að veita viðtöku umtalsverðum gjöfum umfram það, sem starfsréttindi kveða á um.

Flm.: Sighvatur Björgvinsson, Benedikt Gröndal, Eggert G. Þorsteinsson,
Gylfi Þ. Gíslason, Jón Ármann Héðinsson.

Alþingi ályktar að óska eftir því við fjármálaráðherra, að hann feli þeim aðilum, sem starfa að endurskoðun á lögum um réttindi og skyldur opinberra starfsmanna, að þeir geri sérstaklega tillögur um ný og afdráttarlausari fyrirmæli en nú er að finna í lögum, er banni opinberum starfsmönnum að veita viðtöku umtalsverðum gjöfum, endurgjaldslausri þjónustu, sérstökum fríðindum eða óvenju-
legri fyrirgreiðslu umfram starfsréttindi, er meta má til peningaverðs, frá opinberum aðilum, einstaklingum eða fyrirtækjum, sem viðkomandi starfsmaður hefur starfsleg samskipti við. Auk þess skal í tillögunum kveðið á um skyldu opinbers starfsmanns til þess að upplýsa til rétttra aðila um þau fríðindi, gjafir, endurgjalds-
lausa þjónustu o. s. frv., er hann kynni að hafa þegið, svo og um viðurlög við brotum.

Jafnframt verði þeim aðilum, er þessa endurskoðun á lögum um réttindi og skyldur opinberra starfsmanna hafa með höndum, falið að gera tillögur um sam-
bærilegar reglur varðandi ráðherra og alþingismenn, sveitarstjórnarmenn og starfs-

fólk sveitarstjórna svo og um aðra þá, sem ráðnir eru eða kjörnir til opinberra starfa, og þá um sérstaka lagasetningu þar um, ef þurfa þykir, svo og að gera tillögur um þær breytingar á öðrum lögum, svo sem eins og almennum hegningarlögum, sem gera þyrfti þessu samfara.

Greinargerð.

Það er kunnara en frá þurfi að segja, að þróunin hefur orðið sú bæði hérlendis og erlendis, að hið opinbera og stofnanir þess ásamt ýmsum hálf-opinberum stofnunum, fyrirtækjum og sjóðum hafa stöðugt eflst að áhrifum og ítökum — þá ekki hvað síst á sviði efnahags- og fjármála. Hvort heldur er um einstakling eða atvinnufyrirtæki að ræða er vart til sú framkvæmd, sem hann eða það þarf ekki að sækja undir a. m. k. einn slíkan opinberan aðila og viðtökurnar, sem umleitunin hlýtur, ráða oftast en ekki algerum úrslitum um hvort af hinni ráðgerðu framkvæmd getur orðið. Þekking, dugnaður og hæfni einstaklingsins ásamt eiginfjárhagsgetu hans o. s. frv. skipta að vísu máli í slíkum tilvikum, en undirtektir opinberra stofnana og ráðamanna við erindinu eru þó mjög oft þyngri á metunum. Undir slíkum kringumstæðum gera menn sér að sjálfsögðu fulla grein fyrir því, að hætta er á að önnur atriði en að framan voru talin, svo sem þjóðfélagsstaða einstaklings, „aðstaða“ hans eða fyrirtækis, sem hann veitir forstöðu, eða enn önnur atriði, ráði erindislokum. Það er alkunna, að slík aðstaða t. d. atvinnufyrirtækis er iðulega metin til peningaverðs, t. d. við eigendaskipti (good-will), og ýmis alkunn síðari tíma dæmi úr heimsfréttum sanna, svo ekki verður um villst, að menn eru reiðubúnir til þess að verja nokkrum fjármunum til þess að skapa sér eða fyrirtæki sínu slíka góðvild með ýmsum hætti og þá ekki einvörðungu með því að verja fé til að kynna hugsanlegum viðskiptavinum framleiðsluna og fyrirtækið í auglýsingum.

Jafnframt því, sem opinberar stofnanir og sjóðir vaxa með þessum hætti að áhrifum og ítökum, aukast að sjálfsögðu völd þeirra einstaklinga, sem fara eiga með forsjá þessara mála í umboði almennings — hvort heldur sem þeir eru ráðnir eða valdir í kosningum. Í raun og veru hefur þróunin orðið sú, að gifurleg völd, fjárhagslegs og stjórnmálalegs eðlis, hafa safnast í hendur tiltölulega mjög fárra einstaklinga, sem gegna ábyrgðarmestu störfunum í efnahags- og stjórnmálalífi þjóðarinnar. Aldrei í sögu íslenska lýðveldisins hafa jafnfáir ráðið jafnmiklu um jafnmargra hag og nú, og það liggur mikið við að allur almenningur geti treyst því, að engin óeðlileg og óæskileg atriði hafi áhrif á hvernig þessu mikla valdi er beitt.

Að sjálfsögðu er ekki nema mannlégt, að aðili — einstaklingur eða fyrirtæki — sem á allan sinn hag undir því kominn, hverjar viðtökur erindi hans fær hjá forráðamönnum eða umsjármönnum þessara stofnana almannavalds, leiti ýmissa leiða til þess að tryggja sér velvild þess eða þeirra, sem málum ráða. E. t. v. smávægilegur jólaglaðningur til forstöðumanns lánastofnunar? Kannske boð um sérstaka „kynnisferð“ til forstöðumanns opinberra framkvæmda frá fyrirtæki, erlendu eða innlendu, sem viðkomandi forstöðumaður stendur í samningum við um stórframkvæmdir fyrir hönd íslenskra skattborgara? Ellegar þá kurteislegt og velviljað tilboð frá aðila, sem þarf á sérstakri fyrirgreiðslu fjárveitingavaldsins að halda, að það væri e. t. v. ekki úr vegi fyrir þá, sem um eiga að fjalla, að kynna sér starfsemina þeim að kostnaðarlausu? Allt þetta og ýmislegt fleira getur verið fyrir hendi. Allt kann þetta að vera ósköp saklaust og eðlilegt. En hvenær er svo ekki lengur? Hvar eru mörkin?

Í sumum ríkjum eru þau dregin í sérstakri löggjöf. Sem dæmi má nefna, að í Bandaríkjunum gilda þau lög, að opinber starfsmaður, hvort heldur hann er ráðinn eða kjörinn til starfans, má ekki taka við persónulegum gjöfum eða ókeypis þjónustu frá erlendum eða innlendum aðila í sambandi við starfa hans, sem er meira virði en 50 dollarar. Þá má hann ekki heldur þiggja sérstakan greiða eða umtalsverða fyrirgreiðslu, svo sem eins og ókeypis boðsferðir, frá aðilum, sem hann

hefur starfsleg samskipti við og ætla má að hann þurfi að fjalla um erindi frá, sem viðkomandi aðili hefði fjárhagslegan ávinning af hverja afgreiðslu hlyti. Í öðrum ríkjum eru ákvæði um þessi efni ekki jafnafráttarlaus, en þess í stað stuðst við trausta hefð, sem er svo sterk, að hverjum þeim opinberum starfsmanni, sem uppvis yrði að því að þiggja álíka greiða, gjöf eða fyrirgreiðslu og refsiverð er skv. bandarískum lögum, væri ekki stætt á öðru en greiða gjöfina, gjalda greiðann eða jafnvel að hverfa úr starfi. Svo eru auðvitað til enn önnur ríki þar sem samskipti eins og hér um ræðir eru talin sjálfsagður þáttur í opinberri þjónustu.

Hér á landi eru aðeins mjög lausleg og almennt orðuð ákvæði í lögum, er banna slíkt framferði opinbers starfsmanns sem hér er gert að umtalsefni. Þau er að finna í almennum hegningarlögum og í lögum um réttindi og skyldur opinberra starfsmanna. Þá virðist heldur engin sérstök hefð hafa skapast hér á landi um hvað meg teljast eðlilegt og hvað ekki í þessum efnum, heldur er matið í því efni algerlega persónubundið — það, sem einum þykir allt í lagi, finnst öðrum óhæft. Markalínan hefur ekki verið dregin í lögum né heldur skapast fyrir siðgæðishefð.

En að sjálfsögðu verður slík markalína að vera til með þjóð, sem vill telja sig siðmenntaða, og flm. hefur þá trú, að því fyrr sem hún verður dregin, því betra. Eðlilegast og öruggast er að það sé gert í löggjöf, þar sem mörk séu dregin á milli eðlilegrar kynningarstarfsemi, vináttu- og virðingavottar við opinberan starfsmann, ráðinn eða kjörinn, annars vegar og óeðlilegra og óæskilegra „góðvildarkaupa“ hins vegar. Einmitt nú um þessar mundir vill svo til, að yfir stendur endurskoðun á lögum um réttindi og skyldur opinberra starfsmanna og flm. hafa frétt af því, að fyrir dyrum standi að hraða þeirri endurskoðun. Þingsályktunartillaga þessi gerir ráð fyrir því, að Alþingi óski eftir því við fjármálaráðherra að þau vandamál, sem að framan hefur verið rætt um, verði sérstaklega tekin til meðferðar við þá endurskoðun og gerðar tillögur um skynsamlega lagasetningu um, hvað sé eðlilegt og hvað óeðlilegt í því sambandi. Að sjálfsögðu eiga slík ákvæði um hvað sé siðlegt og hvað ósiðlegt í opinberri stjórnsýslu ekki að ná einungis til ráðinna starfsmanna ríkisins, heldur einnig kjörinna, svo sem alþingismanna og ráðherra, og sómuleiðis til sveitarstjórnarmanna og starfsfólks sveitarfélaga svo og annarra þeirra, sem gegna opinberum störfum. E. t. v. er ekki hægt að koma því við að láta lögum um réttindi og skyldur opinberra starfsmanna ná yfir allar þessar stéttir í þjónustu hins opinbera, en þá gerir þingsályktunartillagan ráð fyrir því, að sérstök lög með sambærilegum lagaákvæðum og hér hafa verið gerð að umtalsefni verði sett varðandi þessar starfsstéttir. Einnig er gert ráð fyrir því í tillögunni, að önnur lög, svo sem almenn hegningarlög, verði endurskoðuð með tilliti til þeirra nýju og afdráttalaus reglna um siðgæði í almennri stjórnsýslu, sem óskað er að sett verði.